

економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни, поняття, персоналії. [Укладачі: В. С. Іфтемічук, В. А. Григорьев, М. І. Манилич, Г. Д. Шута. За наук. ред. Г. І. Башнянина і В. С. Іфтемічука]. – К. : Магнолія плюс, 2004. – 688 с. 4. Сидорченко Т. Ф. Виробнича інфраструктура в умовах ринку / Т. Ф. Сидорченко // Статті I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Розвиток економічного та соціального середовища в сучасних умовах”. – Бердянськ : Бердянський держ. пед. ун-т, 2009. – Режим доступу : http://www.bdpu.org/scientific_published/conf021009/articles/Section_1/Sidorchenko.pdf. 5. Оцінка техніко-економічного стану об'єктів інфраструктури та виробничих фондів України: [монографія] / Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, М. Х. Корецький, О. І. Дацій. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2008. – 374 с. 6. Клочкова О. В. Сутність та класифікація об'єктів інфраструктури регіонів / О. В. Клочкова // Проблеми и перспективи развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ [Сборник научных трудов]. – Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2009. – Т.1. – С.423–429.

УДК 336.142; 330.322

Н.І. Левчук

Державна установа “Інститут економіки та прогнозування НАН України”

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

© Левчук Н.І., 2010

Проаналізовано тенденції формування основного капіталу агропромислового сектору української економіки. Визначено основні проблеми, що перешкоджають припливу інвестицій у сільське господарства та харчову промисловість. Визначено напрями і перспективи стимулювання інвестиційного забезпечення підприємств агропромислового сектору, спрямованого на формування ними основного капіталу.

Ключові слова: основний капітал, агропромисловий сектор, інвестування основного капіталу.

The tendencies of capital formation agricultural sector of Ukrainian economy. The main problems that prevent the influx of investment into agriculture and food industry. The directions and prospects of the investment incentives of agricultural sector enterprises aimed at developing their capital.

Key words: fixed assets, agricultural sector investment capital.

Постановка проблеми

Інвестиційні ресурси агропромислового сектору української економіки виснажені і не забезпечують ефективного розширеного відтворення. Зношеність основних фондів у сільському господарстві та харчовій промисловості сягає 50 %. Через брак фінансів на формування власного капіталу підприємства змушені використовувати вкрай застарілу матеріально-технічну базу. Все це знижує конкурентоспроможність України як “гравця” на світовому ринку продовольчих ресурсів. З огляду на вказане, з урахуванням нинішніх економічних реалій, мають бути вжиті заходи щодо активізації інвестиційної діяльності, спрямовані на прискорення формування основного капіталу

підприємств агропродовольчої системи. Для цього потрібне відповідне науково-методологічне та методичне забезпечення. Цим визначається актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика формування основного капіталу підприємств агропромислового сектору української економіки розглянута у працях В. Васенко [1], А. Гайдуцького [2], М. Лук'яник [3], Б. Пасхавера [4], Г. Спаського [5] та інших науковців. Разом з тим, залишаються недостатньо вивченими та вирішеними окремі питання щодо реалізації державної політики, спрямованої на стимулювання інвестиційної активності щодо формування основного капіталу підприємств агропромислового сектору.

Постановка цілей

Метою роботи є викладення результатів дослідження щодо вироблення науково обґрунтованих рекомендацій з питань активізації інвестиційної та інноваційної діяльності, спрямованої на формування основного капіталу підприємствами агропромислової системи.

Виклад основного матеріалу

Під впливом економічної кризи обсяг інвестування підприємств агропромислового сектору знизився майже вдвічі. Зокрема, протягом січня–червня 2009 р. інвестиції в основний капітал у сільському господарстві сягнули 3,2 млрд.грн., що становить 54,1 % від обсягу показника за січень–червень минулого року. Для порівняння: за підсумками 2008 року обсяг інвестицій у сільському господарстві зріс порівняно з 2007 р. на 42,3 %.

Обсяг залучених прямих іноземних інвестицій у сільському господарстві станом на 01.07.2009 р. зафіксований на рівні 839,9 млн. дол. США (2,2 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій, вкладених в українську економіку), а у харчовій промисловості – 1792,1 млн.дол. (4,7 %).

На підприємствах агропромислового сектору триває так зване “проїдання” основного капіталу, коли обсяг нарахованої амортизації значно більший за обсяг приросту основного капіталу. Частка амортизації основних засобів у структурі витрат на виробництво аграрної продукції впала з 5,1 % у 2002 р. до 4,4 % у 2008 р., що не сприяє прискореному накопиченню інвестиційних ресурсів на підприємствах агропродовольчої системи.

Протягом останніх трьох років 2001–2009 рр. обсяги щорічного залучення прямого іноземного інвестування у сільському господарстві збільшилися більш ніж вдвітьох – з 83,8 млн. дол. США у 2001 р. до 839,9 млн. дол. США у червні 2009 р., а у харчовій промисловості – лише вдвічі: з 807,9 млн. дол. США у 2001 р. до 1792,1 млн. дол. США у червні 2009 р. За вказаний період частка іноземного інвестування сільського господарства у загальному обсязі залучених обсягів інвестицій збільшилася з 1,8 до 2,2 %, а у харчовій промисловості впала з 17,7 до 4,7 %.

Основними чинниками, що негативно впливають на процес інвестування в аграрний сектор, є нестабільність законодавчої бази в державі, технічна і технологічна відсталість більшості підприємств, що виробляють неконкурентоспроможну продукцію, нерозвиненість регіонального фондового ринку, невідпрацьована система надання гарантій повернення коштів інвестору, відсутність дієвого механізму захисту інтересів іноземних інвесторів. Для поліпшення умов підприємницької діяльності та покращання інвестиційного клімату необхідне розв'язання на державному та законодавчому рівні питань щодо стимулювання розвитку ринку капіталу та активізації діяльності небанківських фінансових установ (пенсійних фондів, страхових та лізингових компаній), системи страхування інвестиційних ризиків, забезпечення дієвого захисту прав власності іноземних суб'єктів господарювання тощо.

Аналітичні розрахунки, виконані А. Гайдуцьким, показали, що для більшості країн світу характерна тенденція низького рівня залучення іноземних інвестицій в аграрну сферу [2, с.58]. Об'єктивна причина цього явища криється в особливостях роботи галузі (висока ризикованість,

територіальна розпорошеність, низька оборотність капіталу). Тому сподіватися на швидкий приплив іноземного капіталу до вітчизняного сільського господарства не варто.

Метою державної інвестиційно-інноваційної політики у агропромисловому секторі має бути забезпечення сталого соціально-економічного розвитку на основі якісного оновлення основних і оборотних фондів передусім у пріоритетних підгалузях сільського господарства та харчової промисловості. Досягнення цієї мети потребує не лише нарощування інвестиційних ресурсів, а й підвищення економічної і соціальної ефективності їх використання.

Державна інвестиційна політика щодо галузей агропромислового сектору має бути, крім того, націлена на розширення джерел інвестиційного забезпечення, насамперед за рахунок пільгового оподаткування та підвищення доступності кредитних ресурсів. Не втратила актуальності і проблема розвитку ринкової інфраструктури на селі, без чого неможливе поживлення високоефективної інвестиційної та інноваційної діяльності.

Одним із напрямів підвищення інвестиційної привабливості вітчизняної агропродовольчої системи для іноземного інвестора є залучення землі у цивільно-господарський оборот. Земля в умовах ринку є інвестиційним ресурсом [5, с. 85], який дає змогу резиденту отримати додаткові аргументи для залучення ресурсів, а нерезиденту – впевненість у серйозності намірів сторони, що приймає. Ми виходимо з того, що розв'язання проблеми інвестиційного забезпечення сільськогосподарського виробництва лежить у площині вдосконалення земельно-майнових відносин як передумови для запровадження іпотечного кредитування аграрного виробництва, зміцнення ринкової інфраструктури. У зв'язку з цим одним з ключових завдань аграрної політики є вирішення всього комплексу проблем, пов'язаних із забезпеченням захисту майнових прав селян, зокрема права приватної власності на землю. Це, своєю чергою, уможливить створення підвалин цивілізованого ринку землі, що стане підґрунтям для активізації виробничої та інвестиційної діяльності в аграрному секторі.

Проблему інвестиційного та інноваційного наповнення агропродовольчої системи не можна вирішити без стабілізації макроекономічної ситуації в країні. Йдеться, зокрема, про необхідність уповільнення темпів інфляції. Як слушно вказує Б. Пасхавер, інфляція залишається головною макроекономічною перешкодою для зростання продовольчого ринку [4, с. 75], без чого неможливе підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва, поліпшення його інвестиційного та інноваційного забезпечення.

Тенденції сучасного розвитку інвестиційної сфери агропромислового виробництва в Україні пов'язані передусім з недосконалістю економічного механізму природокористування, техніки, технологій. Реформування аграрної сфери має бути спрямоване на підвищення рівня продовольчої безпеки України за рахунок нарощування виробництва продуктів харчування, підвищення рівня їхньої конкурентоспроможності. Недостатність нормативно-правового забезпечення розвитку агропродовольчої системи обмежує застосування ефективних (зокрема визнаних світовою практикою) регуляторів вживання заходів щодо активізації відтворення його інвестиційного потенціалу. Разом з тим, результати академічних досліджень дали змогу сформулювати парадигму інвестиційної політики розвитку агропродовольчої системи, яка має ґрунтуватися на таких принципах:

- принцип ланцюгової капіталізації галузей агропродовольчої системи;
- принцип оптимального використання інвестицій за регіонами;
- принцип поєднання інвестицій з інноваціями;
- пріоритетність інвестування інноваційних, соціальних (зокрема молодіжних) та екологічних (зокрема природоохоронних) програм і проектів, а також розроблення та впровадження ресурсозаощаджувальних технологій;
- забезпечення економічної безпеки під час залучення іноземних інвестицій.

На жаль, доводиться констатувати, що принципи інвестиційного забезпечення розвитку АПК не виконуються. Одна з головних проблем – нерівномірність розподілу пільг між різними галузями та регіонами, що зумовлює диспропорції у розподілі інвестицій навіть на мезорівні. Підприємства

АПК відчувають і гостру нестачу інноваційних ресурсів, без вкладення яких вони ніколи не стануть конкурентоспроможними. Не менш гостро стоїть питання про раціональне фінансове забезпечення науково-технічних та інноваційних програм, розв'язання якого потребує ресурсної та правової підтримки з боку держави.

Причин кризового становища кілька, і вони всім відомі: недостатня рентабельність сільськогосподарського виробництва, низький рівень мобільності інвестицій, відсутність ефективних державних програм підтримки розвитку агропродовольчої системи, незавершеність ринкових реформ на селі тощо.

Через недостатність інвестиційного та інноваційного забезпечення агропродовольчої системи залишається вкрай низькою якість продовольчих товарів. Кількість неякісної продукції у торговельній мережі за окремими видами сягає 40–60 % [7, с.54], що негативно позначається на рівні продовольчої безпеки держави.

Проблему інвестиційно-інноваційного наповнення підприємств агропродовольчої системи неможливо вирішити без модернізації їхньої структури. Незбалансованим є і розвиток продуктових підкомплексів: обмежені фінансові ресурси спрямовуються на інвестування переважно виробництва підакцизних та експортних товарів. Звичним явищем стало зростання сукупних трудозатрат на вироблення одиниці сільськогосподарської продукції, втрати врожаю. Невирішеність цих проблем призводить до жалюгідного становища підприємств агропродовольчої системи, чим зржується база їхнього інвестиційного забезпечення.

За розрахунками експертів, для оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств на рівні технологічної потреби необхідно щорічно купувати машини й обладнання на суму понад 15–20 млрд. грн. Але підприємства агропродовольчої системи не мають навіть шостої частини від цієї потреби.

Сьогодні основним джерелом фінансування інновацій (зокрема на підприємствах агропродовольчої системи) залишаються власні кошти підприємств. Нині підприємства агропродовольчої системи не мають змоги використовувати напрацьовані світовим досвідом заходи підвищення рівня власного фінансового забезпечення за допомогою ринкової інфраструктури. Науковцями зроблені пропозиції про розвиток механізмів і напрямів біржової торгівлі, що дасть можливість укладати ф'ючерсні контракти, а також знижувати ризики сільськогосподарського виробництва [4, с. 80]. Цікавими видаються пропозиції про створення агропромислових вільних економічних зон [1, с.154–157], які дають змогу забезпечити пільгові умови господарювання для сільськогосподарських товаровиробників певної території, враховуючи специфічні для них проблеми і труднощі. Вдале управління діяльністю підприємств АПК, що працюють у таких зонах, може забезпечити випереджувальне надходження інвестиційних та інноваційних ресурсів у сільське господарство та переробку сільськогосподарської сировини, що підтверджено світовим досвідом.

Однією із форм розвитку інноваційної діяльності на селі є створення та підтримка агротехнічних парків [8, с. 87], які функціонують як аграрні підприємства з органічним поєднанням наукової і виробничої складової і можуть користуватися державною підтримкою згідно із законом. Такі агропарки можуть створюватися, зокрема, на базі наукових, дослідних й освітніх закладів аграрного профілю. Проте розвитку інноваційного підприємництва на селі заважають значні адміністративно-бюрократичні перешкоди, що супроводжують сумлінних товаровиробників на всіх етапах виробництва [9, с.17–18].

Бракує цілісної державної стратегії і політики щодо інвестиційного та інноваційного забезпечення агропродовольчої системи як пріоритетної сфери української економіки. Вагомою проблемою залишається організація державної підтримки інвестування природоохоронних заходів, що впливатиме і на стан розвитку АПК, оскільки природа і навколишнє середовище є одним із головних чинників сталого розвитку агросфери.

Держава має взяти під контроль розроблення і реалізацію екологічної політики в окремих регіонах з урахуванням їхніх особливостей, нормування параметрів якості довкілля і стану природно-ресурсного потенціалу, організації системи економічних стимулів для здійснення

екологічної політики в регіоні. Вирішення екологічних і природоохоронних проблем вимагає значних бюджетних витрат. Держава зобов'язана взяти на себе вирішення завдання щодо фінансування оновлення матеріальної бази природоохоронного виробництва, зокрема контрольнo-вимірювального обладнання, технологій, що забезпечують регенерацію відходів.

Необхідно прискорити роботу щодо методичного та методологічного обґрунтування інвестиційних та інноваційних проектів на підприємствах агропродовольчої системи [3, с. 110–112], без чого взагалі неможливе залучення зовнішніх ресурсів.

Висновки

За результатами виконаного дослідження можна зробити узагальнювальний висновок, що на підприємствах агропромислового сектору й досі не створено належних умов для розширеного відтворення інвестиційних та інноваційних ресурсів формування основного капіталу. В цій ситуації обмежені інвестиції йдуть не на інноваційне формування основного капіталу (закупівлю нової техніки, впровадження прогресивних технологій, розроблення власних науково-технічних продуктів тощо), а на підтримку застарілої матеріально-технічної бази (зокрема поточний ремонт). Вказана обставина не сприяє переходу розвитку агропромислового сектору на модель інноваційного розвитку.

Органи державної влади не використовують науково обґрунтовані й апробовані світовим досвідом заходи поживлення інвестиційних та інноваційно-технологічних процесів у агропромисловому виробництві.

Нинішня державна економічна політика не здатна вирішити проблему інвестиційно-інноваційного забезпечення формування основного капіталу підприємствами сільського господарства та харчової промисловості.

Конкретний вибір структурно-інвестиційних та інноваційно-технологічних пріоритетів регіонів в агропромисловій сфері має відповідати меті подолання відставання масштабів регіонального агропродовольчого виробництва від потреб продовольчого забезпечення населення, а також формування належного експортного агропродовольчого потенціалу. У зв'язку із цим великого значення набуває прискорений розвиток виробничої інфраструктури (передусім системи маркетингового та консультативно-інформаційного обслуговування товаровиробників та інфраструктури збуту). Вказане мають враховувати органи державної виконавчої влади центрального та регіонального рівнів при виробленні та реалізації відповідної політики.

Доцільно розробити інноваційне за змістом нормативно-правове середовище, що враховує інтереси держави, виробника й інвестора, забезпечує стійкі гарантії повернення вкладених реальних інвестицій та уможливорює отримання чітких пільг і преференцій, що розроблені з урахуванням міжнародного досвіду.

Необхідно активніше вживати заходів, спрямованих на розвиток ринкової інфраструктури у агропромисловому виробництві. В цьому контексті доцільне стимулювання агропромислових вільних економічних зон, агротехнічних парків.

Подальшому вирішенню окреслених проблем сприятиме вироблення чітких і реалістичних концепцій і програм щодо активізації інвестиційної та інноваційної діяльності на підприємствах агропромислового сектору як основи формування їхнього основного капіталу.

Перспективи подальших розвідок

Надалі мають бути здійснені розвідки щодо вироблення конкретних сценаріїв і механізмів стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності на підприємствах агропромислового сектору з урахуванням кон'юнктури ринку (внутрішнього та зовнішнього), а також під час реалізації заходів антициклічного регулювання.

1. Васенко В.К. Агропромислові вільні економічні зони: стратегія розвитку в Україні // Економіка АПК. – 2004. – № 10. – С. 154–158. 2. Гайдуцький А.П. Продовольча проблема в умовах глобалізації та залучення іноземних інвестицій у світове сільське господарство // Економіка АПК. –

2004. – № 9. – С. 50-58. 3. Лук'яник М.М. Методичні підходи до визначення ефективності інвестицій у сільському господарстві // *Економіка АПК*. – 2004. – № 10. – С. 110–112. 4. Пасхавер Б. Рентабельность агросферы: проблемы стабильности // *Экономика Украины*. – 2004. – № 2. – С. 73–82. 5. Спаський Г.В. Напрями залучення іноземних інвестицій в АПК Закарпаття // *Економіка АПК*. – 2004. – № 5. – С. 83–86. 6. Пасхавер Б. Продовольчий аспект подолання бідності // *Економіка України*. – 2004. – № 10. – С. 71–76. 7. Скидан О. Продовольча безпека як пріоритет регіональної аграрної політики // *Економіка України*. – 2004. – № 3. – С. 53–59. 8. Васенко В.К. Агропарки як важливий інструмент активізації інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України // *Економіка АПК*. – 2004. – № 9. – С. 84–88. 10. Корецький М.Х., Дацій О.І. Державне регулювання інноваційної діяльності в АПК // *Економіка АПК*. – 2004. – № 4. – С. 14–18. 11. Веселовська О.Є. Агрпродовольчий потенціал агропромислових регіонів України / О.В.Шубравська, О.Є.Веселовська // *Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку* / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.]; за ред. акад. УААН Б.Й.Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – С.101–110. 12. Винтоняк В.Д. Внешняя торговля Украины и ее влияние на мировой рынок молокопродуктов // *Материалы Всеукраинской конференции “Молочный мир-2004”* (г. Киев, 2–3 ноября 2004 г.). – С. 28–34.

УДК 330.133.7

Н.А. Мамонтова

Національний університет “Острозька академія”

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ВАРТІСНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ЕКОНОМІКИ НА МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

© Мамонтова Н.А., 2010

Проаналізовано особливості механізму управління вартістю компанії у сучасній економіці. Подано пропозиції щодо удосконалення вказаного механізму в контексті реалізації інноваційної компанії.

Ключові слова: вартість компанії, управління вартістю, інноваційна стратегія.

The features of the mechanism of cost management company in today's economy. Made suggestions for improving the mechanism specified in the context of an innovative company.

Key words: value of the company, cost management, innovation strategy.

Постановка проблеми

Забезпечення ефективного управління у корпоративному секторі національного господарства набуває особливо важливого значення. Адже характер сучасних економічних процесів засвідчує, що корпоративний капітал у традиційному розумінні, тобто в матеріально-речовій і фінансовій формі, поступово перестає бути основою оцінки вартості підприємства (компанії). Зокрема, в сучасних умовах, тобто в умовах поступового переходу до економіки постіндустріалізму, все частіше в ролі основних фінансових інструментів, за допомогою яких розв'язуються різні економічні задачі, можуть виступати нематеріальні (зокрема інтелектуальні) активи. Отже, проблема управління вартістю компаній в умовах переходу економіки на постіндустріальну модель розвитку становить значний науково-практичний інтерес.